

POWIAT KROTOSZYŃSKI.

1. OPIS OGÓLNY

755. Powiat krotoszyński graniczy na północ z powiatem śremskim i pleszewskim, na wschód z powiatem pleszewskim, na południe z powiatem odolanowskim i ze Śląskim, na zachód z powiatem krobaskim.

756. Kraj powiatu krotoszyńskiego jest równy i wyjąwszy małe wzgórza około Koźmina, zupełnie płaski.

757. Głównym zarobkowaniem mieszkańców jest rolnictwo i chów bydła. Na końcu 1837 liczone w powiecie: koni i źrebiąt 5.638, bydła rogatego 23.268, owiec 89.326, kóz 94, świń 11.803, w ogóle sztuk 130.129¹. Na jedną milę geograficzną wypadło koni 320, bydła 1.322, owiec 5.075, kóz 5, świń 671, w ogóle sztuk 7.331. Powiat krotoszyński zatem należy do 11 powiatów w Księstwie najzamożniejszych w dobytek i w ich rządzie zajmuje czwarte miejsce.

758. Powiat krotoszyński zawiera mil kwadratowych geograficznych 17,60 albo włók polskich 5.750 albo morgów magdeburskich 378.171².

759. Co do urodzajności ziemi liczyć można w powiecie gruntu średniego 189.056 morg magdeburskich, lekkiego 189.056.

760. Ludność ogólna powiatu wynosiła podług Hoffmana w 1837 głów 53.393; stosunkowa 3.034. Taż ludność powiatu wynosiła w 1837 podług spisu regencyjnego głów 52.981³; stosunkowa na 1 milę kwadratową głów 3.010; miejska 18.988; wiejska 33.993; męska 25.677; żeńska 27.304. Dymów miejskich 2.440; wiejskich 3.743; w ogóle 6.183. Ludność ta w 1841 wynosiła 55.786, stosunkowa zatem 3.169.

761. Powiat krotoszyński liczy parafii katolickich 22, protestanckich 5. Do katolickich należą kościoły parafialne w diecezji poznańskiej 14, to jest: w miastach Koźminie, Borku, Pogorzeli i Dobrzycy, tudzież we wsiach Wałków, Lutynia, Rozdrażewo, Benice, Mokronos, Lutogniewo, Wielowieś, Janków, Borzęciczki, Starogród, filialny w Zdzieżu⁴. W diecezji gnieźnieńskiej osiem, to jest: w miastach Kobylin, Krotoszyn, Zduny, we wsiach Wyganów, Koryta, Sośnica, Baszków, Kobierno. Do protestanckich kościoły parafialne w Krotoszynie, Dobrzycy, Kobylinie, Koźminie, Zdunach.

762. Żydzi mają synagog 5: w Krotoszynie, Koźminie, Zdunach, Pogorzeli i Dobrzycy.

763. We względzie policyjnym powiat krotoszyński dzieli się na cztery okręgi, to jest: krotoszyński, kobyliński, borkowski i koźmiński. Miasta Krotoszyn, Kobylin, Koźmin i Zduny nie należą do żadnego okręgu i są pod bezpośrednim dozorem powiatowego landrata.

764. Rzek większych w powiecie jest dwie: Obra która w północnej części powiatu niedaleko wsi Obra ze stawu także Obra zwanego wypływa i zaraz do powiatu śremskiego wchodzi, i Orla oblewająca Koźmin, która niedaleko Kobylina wchodzi do stawu Bartosz i dalej do powiatu krobaskiego; rzek mniejszych 5, to jest: Lutynia płynąca około wsi Ligota, Sośnica, Lutynia i za tą wsią wchodząca do powiatu pleszewskiego; Ołobok wytryskujący w powiecie krotoszyńskim i wchodzący do pleszewskiego. Orla tylna, Rzedziąca obydwie wpadające do rzeki Orli, pierwsza w powiecie krobaskim, druga pod Kobylinem; na koniec Ochla wpadająca

1 Hoffmann's *Bevölkerung*.

2 Colberg i Zeidlitz.

3 Spis miejsc departamentu Poznań, s. 79.

4 Ordo officii divini Posnaniensae 1843.

do Rzedziący pod Kobylinem.

765. Jezior i stawów w powiecie krotoszyńskim jest 66, do większych należą stawy Bartosz, Trafary, Baran, Wandek, Maciejewo, Stencel, Kamienny i jezioro Sworowo.

766. Lasy w powiecie najobszerniejsze są krotoszyńskie, po nich las baszkowski, pogorzelski, bułakowski i siedmiorogowski.

767. Rządowych dóbr jest dwa w powiecie krotoszyńskim: Borzęcice i Budy, które ekonomii albo amtów nie składają.

768. Głównej komunikacji ani lądowej gościńcem bitym ani wodnej rzeką spławną nie ma w powiecie żadnej.

769. Traktów większych przechodzi przez powiat krotoszyński trzy: jeden z Wrocławia i Milicza na Krotoszyn do Kalisza; drugi z Wrocławia na Krotoszyn i Koźmin, Wrześnie i Gniezno do Torunia; trzeci z Krotoszyna na Koźmin i Borek do Poznania.

770. Traktów mniejszych jest 42, to jest: pierwszy z Krotoszyna na Pogorzelę do Gostynia; drugi z Krotoszyna na Dobrzycę do Pleszewa; trzeci z Krotoszyna na Baszków do Jutroszyna; czwarty ze Zdunów na Kobylin do Rawicza; piąty od Borku na Bruczkow do Pleszewa; szósty z Krotoszyna na Pogorzelę do Jaraczewa; siódmy od Kobylina na Koźmin do Pleszewa; ósmy z Kobylina na Targoszyce, Borzęciczki do Jarocina; dziewiąty z Koźmina na Rozrażew i Ostrów do Kalisza; dziesiąty z Ostrowa na Raszków, Korytnicę, Sośnicę, Lutynię do Jarocina, jedenasty z Koźmina na Borzęciczki, Siedmiorogów do Gostynia; dwunasty z Krotoszyna na Kobylin do Głogowy.

771. Stacji pocztowych konnych jest w powiecie cztery: pocztami pograniczny w Krotoszynie i trzy stacje przepręgowe w Koźminie, Borku i Kobylinie. Ekspedycji poczty listowej trzy: w Zdunach, w Dobrzycy i Pogorzeli.

772. Cały prawie dzisiejszy powiat krotoszyński wchodził w skład dawnego województwa kaliskiego ze wszystkimi miastami tego powiatu, w obszerności mil kwadratowych 17,10. Mała tylko część z Szelejewa w obszerności mil kwadratowych 50 należała do województwa poznańskiego.

773. Powiat krotoszyński ma miast 7; majątności 53; wsi większych 106; wsi i osad mniejszych 131; w ogóle wsi i osad 237.

2. MIASTA.

774. Powiat Krotoszyński ma miasta następujące: Krotoszyn, Koźmin, Zduny, Kobylin, Borek, Pogorzela, i Dobrzyca.

775. **Krotoszyn** miasto stołeczne powiatu miało w 1811 domów 663, ludności 4.275, dziś ma domów 653. Ludność jego wynosiła w 1837 głów 6.266⁵; chrześcijańska 4.053, żydowska 2.213; męska 3.223, żeńska 3.043. Według Hoffmana ludności ogólnej 6337⁶. Ma kościół katolicki farny i kościół z dawnym klasztorem księży Trynitarzy. Kościół protestancki i synagogę. W Krotoszynie urządzuje sąd ziemsko-miejski i powiatowy landrat. Jest tu szkoła powiatowa, zamek, szpital i drukarnia hebrajska. Głównym zatrudnieniem mieszkańców jest rolnictwo; prócz tego wyrabiają sukna i płótno. Mają fabryki tabak, cykorii, znaczne zakłady, garbarnie i kilka farbiarni mało znacznych. Miasto prowadzi handel wełną, liczy się do klasy trzeciej podatku przemysłowego, opłaca podatek od miewa i rzezi. Ordynacja miejska nadana mu została roku 1834 dnia 29 listopada. Ma cztery w roku dwudniowe jarmarki kramne i na konie, to jest: 27, 28 marca, 10, 11 lipca, 18, 19 września, 11, 12 grudnia. Starowolski wspomina o bardzo pięknym pałacu i ogrodzie krotoszyńskim, który dawniej należał do rodziny Rozdrażewskich. Rząd pruski nadał to miasto wraz z dobrami krotoszyńskimi z tytułem księstwa, książętom Turn-Taxis, za ustąpienie praw pocztowych, jakie ta familia

5 Spis miejsc departamentu Poznań, s. 69.

6 Hoffmann's *Bevölkerung*.

ksiąząt niemieckich w prowincjach niemieckich, dziś do Prus należących, posiadała. Dziedzic Krotoszyna miał osobny swój sąd książęcy, który już nie istnieje i wcielony został do sądu ziemsko-miejskiego. Jest w Krotoszynie poczta pograniczna, poczta konna odwozi do Kobylina, Koźmina i Ostrowa. Dylizanse chodzą na czterech traktach większych powiatu, przechodzą przez Krotoszyn, odległość od Poznania mil 13.

776. **Koźmin** nad Orlą miasto w pięknym położeniu miało w 1811 domów 327, ludności 2.039, dziś ma domów 362. Ludność w 1837 ogólna wynosiła głów 3.439⁷, męska 1623, żeńska 1816, chrześcijańska 3.119, żydowska 320. Ma kościół katolicki parafialny i kościół z dawnym klasztorem księży Bernardynów, kościół protestancki i synagogę, zamek bardzo starożytny i szkołę z jedną klasą wyższą. Mieszkańcy trudnią się po części rolnictwem, oprócz tego sukiennictwem i garbarstwem. Jest tu fabryka potażu. Miasto prowadzi handel zbożowy, ma cztery jarmarki dwudniowe kramne i na bydło dnia 2, 3 stycznia, 24, 25 kwietnia, 9, 10 sierpnia, 2, 3 listopada; liczy się do klasy trzeciej podatku przemysłowego. Ordynację miejską ma sobie nadaną 1837 roku 19 sierpnia [i] należy do rządu. Jest w mieście inkwizytoriat. Dawniej Koźmin miał wielkie nadane sobie przywileje. Używał nawet prawa miecza. Jest to gniazdo dawnej rodziny Koźmińskich. Kościół farny był niegdyś w ręku Socianów. W 1555 odbył się w Koźminie pierwszy synod niekatolików. Zwolennicy Zwingla połączyli się tu z husytami. Ci ostatni mieli tu drukarnię swoją. Przez czas niejaki Koźmin był w posiadaniu księcia Sapiehy, wojewody smoleńskiego. W Koźminie urodził się sławny mówca i kaznodzieja na dworze Zygmunta Augusta Benedykt z Koźmina. Stacja konna tutejsza odwozi do Borku i Krotoszyna; odległość od Krotoszyna mil 2 od Poznania mil 11.

777. **Zduny** na trakcie rawicko-kaliskim położone miasto miało w 1811 domów 521, ludności 3251, dziś ma domów 672. Ludność w 1837 wynosiła ogólna podług Hoffmana i spisu 3144 głów⁸, męska 1506, żeńska 1638, chrześcijańska 2.844, żydowska 300⁹. Ma kościół parafialny katolicki, protestancki i synagogę, szkołę wyższą miejską; liczy się do klasy trzeciej podatku przemysłowego i płaci podatek od mlewa i rzezi. Ordynację miejską nadaną mu została 1833 roku 5 sierpnia. Ma cztery jarmarki dwudniowe w roku kramne i na bydło, dnia 6, 7 marca, 29, 30 maja, 11, 12 września, 18, 19 grudnia odbywające się. Należy do Mielżyńskiego Aleksandra. Zduny założone zostały w 1636 i 1640 przez przechodniów niemieckich, których potomkowie dotąd trudnią się rzemiosłami i handlem. Jest tu poczta listowa. Odległość od Krotoszyna mila 1, od Poznania mil 13.

778. **Kobylin** nad Rzedziącą albo Radencą położone miasto, miało w 1811 domów 259, ludności 1719, dziś ma domów 261. Ludność w roku 1837 wynosiła podług spisu i Hoffmana głów 2226¹⁰, męska 1091, żeńska 1135. Ma kościół parafialny katolicki i drugi z dawnym klasztorem księży Bernardynów i kościół protestancki. Miasto jest źle zbudowane, liczy się do klasy trzeciej podatku przemysłowego. Ordynację miejską ma od 1835 roku 15 sierpnia. Mieszkańcy trudnią się rolnictwem, są tu jednak garbarnie i fabryki potażu. Należy do Mielżyńskiego Aleksandra. Za Zygmunta Augusta bywały tu sławne jarmarki, dziś lubo nie tak świetne, odbywają się cztery razy w roku przez dwa i trzy dni to jest: 3, 4 kwietnia, 22, 23, 24 maja. 21, 22, 23 sierpnia, 23, 24, 25 października na świnie, bydło rogate, konie i są razem kramniami. W księgach kościelnych¹¹ miasto to nazwane jest niekiedy Nową Wenecją. Kościół kobyliński wystawił Mikołaj, wojewoda kaliski w 1289. Przebudowano go w 1512. Podług niektórych podań tu miał się rodzić Adam Konarski uczony biskup poznański. W

7 Spis miejsc departamentu Poznań, s. 70.

8 Spis miejsc departamentu Poznań, s. 70.

9 Hoffmann's *Bevölkerung*.

10 Spis miejsc departamentu Poznań, s. 69, 75.

11 Wspomnienia Wielkopolski.

kościółce pobernardyńskim pochowany jest Samuel Twardowski jeden z płodnych wierszopisów z czasu Zygmunta III. Nagrobku jego nie masz jednak śladu. Za Jana Kazimierza Kobylin zrabowany został przez Wrzeszczowskiego, wodza szwedzkiego; za Augusta II powtórnie przez Szwedów; na koniec przez Sołtykowa, generała moskiewskiego podczas siedmioletniej wojny. Stacja tutejsza poczty konnej odwozi do Krotoszyna, Koźmina i Borku; odległość od Krotoszyna mil 2, od Poznania 11 ½.

779. **Borek** na traktzie z Dolska do Dobrzycy, nad rzeczką Pogona miał w 1811 domów 199, ludności 1.086, dziś ma domów 202 murowanych 40. Ludność 1837 wynosiła głów 1.750¹². Podług Hoffmana 1728, chrześcijańska 1.137, żydowska 591¹³, męska 909, żeńska 819. Po spaleniu kościoła farnego, parafia przeniesiona została tymczasowo do kościoła najbliższego zdzieszewskiego obrazem cudownym N. Panny słynącego, o którym Cellaryusz wspomina. Jest tu nowo wystawiony pałac i ratusz. Mieszkańcy chrześcijanie trudnią się najwięcej rolnictwem, żydzi handlem. Miasto ma cztery jarmarki do roku kramne i na bydło 2, 3 stycznia, 24, 25 kwietnia, 9, 10 sierpnia, 2, 3 listopada; należy do Karola Gräve. Stacja konna tutejsza odwozi do Koźmina i Kobylina. Odległość od Krotoszyna mil 4, od Poznania mil 9.

780. **Pogorzela** na traktzie z Gostynia do Krotoszyna miało w 1811 domów 142, ludności 769, dziś ma domów 168. Ludność wynosiłaby roku 1837 głów 1226¹⁴ ogólna, podług Hoffmana 1216, chrześcijańska 1172, żydowska 44. Ludność w 1841 ogólna 1301, męska 639, żeńska 662. Ma kościół katolicki parafialny i synagogę. Miasto ma cztery w roku jarmarki 14 marca, 26 czerwca, 27, września, 14 listopada, kramne, na konie i bydło; należy do Taczanowskiego Maksymiliana. Jest tu ekspedycja poczty listowej. Odległość od Krotoszyna mil 3, od Poznania mil 9 ½.

781. **Dobrzyca** na traktzie z Koźmina do Pleszewa miała w roku 1811 domów 122, ludności 725, dziś ma domów 122. Ludność w 1837 głów w ogóle 935¹⁵, chrześcijańska 791, żydowska 146¹⁶. Ludność w 1841 głów 934, męska 461, żeńska 473. Ma kościół katolicki parafialny, nowy kościół protestancki, i synagogę. Dawniej w Dobrzycy stał zamek obronny wśród błot i trzęsawisk. W końcu wieku zeszedł wojewoda Gorzeński, dawniej generał adiutant króla Stanisława Augusta, zniósł go i na tymże miejscu wystawił dom ozdobny podług planu architekta Zawadzkiego. Wewnętrzne malowania są pędzla obu Smuglewiczów. Cztery obrazy starszego, Józefa, zasługują na zaletę. Ogród w Dobrzycy zakładał ogrodnik Giencz, ten sam który później szańce Lipska w przyjemną przechadzkę publiczną zmienił. Miasto ma cztery jarmarki w roku kramne i na bydło, 8 lutego, 3 maja, 25 lipca, 8 listopada. Należy do Bandelowa; odległość od Krotoszyna mil 3, od Poznania mil 11.

3. WSIE

782. Powiat krotoszyński obejmuje w czterech okręgach wsi większych 106, wsi i osad mniejszych 131, w ogólne wsi i sad 237. Należą one do 53 majątności, to jest rządowych 2, prywatnych i gminnych 51.

783. Okręg Krotoszyński

---

12 Spis miejsc departamentu Poznań, s. 75.

13 Hoffmann's *Bevölkerung*.

14 Spis miejsc departamentu Poznań, s. 75.

15 Spis miejsc departamentu Poznań, s. 76.

16 Hoffmann's *Bevölkerung*.

Majętność		Właściciel	Numer wsi		Nazwa wsi i osady	Dymy	Ludność
			w.	mn.			
1	Krotoszyn Zamek	Ks. Thurn Taxis		1	Krotoszyn	2	44
2	Teresin (Theresienstein)	Ks. Thurn Taxis	1		Teresin	4	116
			2		Domki pos.	6	48
			2		Osusz	11	113
			3		Krotoszyn Stary	7	52
			4		Cegielnia zakład	4	5
			3		Borzacin	39	340
			5		Brzoza	8	89
			6	Brzoza kolonia	7	29	
			7	Nowy Folwark	5	81	
3	Lutogniewo	Ks. Thurn Taxis	4		Lutogniewo parafia	47	428
			8		Minta pustkowie	1	15
			5		Wróżewo	11	124
4	Benice	Ks. Thurn Taxis	6		Benice parafia	47	478
			9		Raciborów	7	78
			7		Mitków	8	100
5	Kobierna	Ks. Thurn Taxis	8		Kobierna parafia	39	342
			10		Jazwiński pustk.	2	24
			9		Tomnice	24	211
			11		Durzyn	9	94
6	Dombrowo	Ks. Thurn Taxis	10		Dombrowo	55	430
			12		Moczydlarz pustk.	2	16
7	Rozrażewo	Ks. Thurn Taxis	11		Rozdrażewo paraf.	80	431
			13		Rozdrażewo pos.	1	3
			14		Jankowski pustk.	2	24
			15		Alexandrowo p.l.	1	15
			12		Dzielice	29	297
			13		Maciejewo	34	302
			16		Kokot pustk.	1	17
			14		Trzemeszno	31	243
			15		Grembow	52	459
			17		Rybka pustk.	1	11
			18		Henryków kolonia	12	76
19		Hangfeld kolonia	9	66			
8	Nowawieś	Ks. Thurn Taxis	16		Nowa wieś	67	596
			20		Blanki pasl. leś.	1	8
			21		Leda pustk.	1	12
			22		Klimek pustk.	1	13
			23		Henszel pustk.	1	4
			24		Cegła pustk.	1	9
9	Korytnica	Ks. Thurn Taxis	17		Korytnica	50	411
			18		Ligota	77	649
			25		Kokot górny pustk.	2	22
			26		Osuch pustk.	3	28
			27		Nowicki pustk.	1	10
			28		Hochwald pustk	1	10

				29	Theresienlust p.l.	1	6
10	Głogowo	Ks. Thurn Taxis	19		Głogowo	36	308
11	Baszyny	Ks. Thurn Taxis	20		Baszyny	9	110
				30	Ugorzelec folwark	2	43
				31	Stenzel folwark	1	5
				32	Maxthal p.leś.	1	29
				33	Techlik mł.	1	6
			21		Roszki	59	547
				34	Moczydlarz pustk.	1	15
				35	Kryś pustk.	2	20
				36	Zmyslony ustk.	3	30
12	Orpiszewo	Ks. Thurn Taxis	22		Orpiszewo	68	609
				37	Jakubek pustk.	4	32
				38	Złoty Kokot pustk.	2	25
				39	Wiłek pustk.	3	33
			23		Janków parafia	37	362
				40	Florek pustk.	1	10
			24		Świnków	38	331
				41	Ruda pustk.	1	10
				42	Szlachta pustk.	2	30
				43	Jędrzejewski pustk.	4	30
				44	Sophienhöcke folw.	2	13
				45	Karlsztyn folwark	1	28
				46	Frydryków kolonia	6	28
			25		Hellefeld kolonia	38	264
				47	Richtery folwark	1	10
				48	Frydrychowo p.l.	4	30
			26		Różopole kolonia	40	278
13	Smoszewo	Ks. Thurn Taxis	27		Smoszewo	22	224
				49	Bagriel folwark	2	20
			28		Gorzupia	50	406
				50	Paszek pustk.	3	24
				51	Szczotka pustk.	2	25
				52	Organista pustk.	3	11
			29		Biadki	37	298
				53	Kokot pustk.	1	11
				54	Bielawny pustk.	2	17
				55	Paprocki pustk.	1	13
14	Zmysłów	Ks. Thurn Taxis		56	Zmysłów	11	66
Razem						1304	11.330

784. Okręg kobyliński

Majętność		Właściciel	Numer wsi		Nazwa wsi i osady	Dymy	Ludność
			w.	mn.			
15	Baszkowo	Mielżyński Aleksander	30		Baszków parafia	52	449
			31		Bestwin	37	367
			32		Ruda	30	191
			33		Rochy	10	136

			57	Trafary folwark	3	50
			58	Kamionki pustk.	1	9
			59	Trzaska folwark	2	42
			60	Piaski folwark	3	46
			61	Wandek pustk.	1	11
			62	Kubowo folwark	3	35
			63	Siejewo folwark	2	6
			64	Żyła folwark	3	62
			65	Dziewiąte	3	13
16	Kobylin Stary	Mielżyński Aleksander	34	Kobylin Stary	13	176
			35	Długołęka	23	191
			36	Rembichów	12	152
			66	Brygitka folwark	5	27
17	Pyrzyce	Mielżyński Aleksander	37	Pyrzyce	31	195
			38	Kochale	26	216
			67	Ujazd	10	62
			68	Borownica	9	85
18	Górka	Mycielski Teodor	39	Górka	16	163
			40	Sroki	12	118
			69	Białoroża folwark	5	16
			41	Zalesie Małe	19	260
19	Kuklinów	Chelkowski Józef	42	Kuklinów	43	500
			70	Szymański pustkowie	1	6
			43	Lipowiec	12	170
			44	Rojewo	11	111
			45	Rzemiechów	19	196
			71	Rzemiechów p.l.	1	4
			72	Zielony Dąb p.l.	1	3
20	Kromolice	Modlibowski Nepomucen	46	Kromolice	56	469
			47	Mokronos parafia	31	273
			73	Przybyszew	6	27
21	Łagiewniki	Przyłuski Franciszek	48	Łagiewniki	35	346
22	Ochła	Ożegalski Franciszek	49	Ochła	21	185
23	Konarzewo	Morawska Tekla	50	Konarzewo	25	235
			74	Konarzewo Cegielnia	1	4
			75	Szczerków folwark	10	80
			76	Weibery karczma	2	17
			51	Salnia kolonia	4	105
			77	Ostatni Grosz karczma	2	20
24	Dzierżanów	Karczewski Stanisław	52	Dzierżanów	28	202
			78	Baran pustkowie	1	10
25	Starogród	Bronikowska Ludwikowa	53	Starogród parafia	23	290
			54	Romanów kolonia	17	113
			79	Wrzoski karczma	1	4
26	Suśnia	Radoliński	55	Suśnia	18	170
			56	Unisław	19	152
			57	Wielowieś parafia	31	300
27	Targoszyce	Pulinowa Mar.	58	Targoszyce	19	164

				80	Targoszyce p.l.	1	3
				81	Marcinów kolonia	7	43
				82	Paradów kolonia	6	68
28	Starkowice	Przyłuski Franciszek	59	83	Starkowice Berdychów	22 9	253 57
29	Zalesie Wielkie	Sulerzycki	60	84	Zalesie Wielkie Liszków	27 9	347 91
30	Wyganów	Roszkiewicz	61		Wyganów parafia	30	328
Razem						880	8.424

785. Okręg borkowski

Majętność		Właściciel	Numer wsi		Nazwa wsi i osady	Dymy	Ludność
			w.	mn.			
31	Zdziesz	Gräve Karol	62		Zdziesz	16	180
			63		Trzecianów I folwark	4	166
			64		Skoków	30	251
				85	Skokówko folwark	5	95
				86	Sławiszyn p.l.	1	5
				65	Trzecianów II	14	121
32	Siedmiorogów	Smitkowski Celestyn	66		Siedmiorogów	31	223
			67		Cielnice	22	196
			68		Siedmiorogów Oledry	29	240
33	Zimna Woda	Rychłowski Hieronim	69		Zimna Woda	24	238
			70		Głoginin	32	224
			71		Goreczki	22	189
34	Szelejewo	Pruski Józef	72		Szelejewo	59	571
				87	Bielawy Stare folwark	5	56
				88	Bielawy Nowe folwark	4	53
				89	Józefowo folwark	2	36
				90	Stefanów folwark	1	47
				91	Organki karczma	2	27
35	Borzeciczki	Radoliński Juliusz	73		Borzeciczki parafia	45	234
				92	Mycielin	9	68
				93	Dembowce	10	75
				74	Gałązki	24	166
				75	Bułaków	30	305
				76	Kaczagórka	26	177
				94	Dom leśny p.l.	1	10
36	Wziachów	Sokolnicki Józef	77		Wziachów	22	255
			78		Małgów	20	190
				95	Dobra pomoc p.l.	2	25
37	Pogorzela	Taczanowski Maksymilian		96	Pogorzela	3	99
			79		Głuchów	41	324
			80		Gimienice	52	318
				97	Bielawy folwark	2	11
38	Bruczków	Gräve Karol	81		Bruczków	35	278
Razem						625	5633

786. Okręg koźmiński

Majętność		Właściciel	Numer wsi		Nazwa wsi i osady	Dymy	Ludność
			w.	mn.			
39	Koźmin zamek	Grätz	82	98	Koźmin	6	83
					Lipowiec	17	170
				99	Zwiernik potaszarnia	1	11
				100	Kolas pos.	3	14
40	Staniewo	Diehl	83		Staniewo	37	332
				101	Psiepole folwark	4	78
				102	Bażant pos.	1	18
41	Czarny Sad	Wierzbiński Wawrzyniec	84		Czarny Sad	12	145
42	Orla	Kozierowska	85		Orla	21	258
				103	Kłodka posa.	1	13
				104	Kirkowisko Pos.	1	8
				86	Cegielnia	18	144
					Mogiłka folwark	3	22
43	Budy	Rząd	87		Budy	58	417
				106	Kaldon pustk.	1	5
				107	Wyków folwark	4	59
				108	Wyków karczma	1	2
				88	Niemieckie olędry	42	384
				89	Polskie olędry	65	504
44	Galewo	Kozierowska	90		Galewo	62	622
				109	Trzebin folwark	1	22
45	Borzęcice	Rząd	91		Borzęcice	69	659
				110	Dymacz pos.	1	15
46	Obra	Szmolke	92		Obra	39	367
				93	Wałków parafia	39	327
				94	Kaniewo	31	220
47	Gościejewo	Ożegalska Józefa	95		Gościejewo	31	286
				111	Skołów	7	83
				96	Wrotków	24	345
					Serafinów folwark	2	21
48	Klonowo	Bandelow	97		Klonowo (wraz z)	37	342
				113	Augustynowo folwark		
				98	Filadelfia kolonia	35	240
				114	Nowy Świat folwark	1	21
				99	Izbiczne olędry	37	343
				100	Strzyżewo Olędry	33	294
49	Koryta	Bandelow	101		Olesie folwark	5	36
				116	Koryta	36	421
					Bugaj folwark	2	26
50	Trzebowo	Skórzewski Józef	102		Trzebowo	15	147
				117	Żurawiniec pos.	4	47
				118	Boreczek karczma	1	12

51	Sośnica	Chłapowski Michał	103		Sośnica parafia	35	292
				119	Jarmuszewo pos.	2	20
				120	Kaczyńiec pos.	9	69
				104	Sośnica olędry	16	155
					Sośnica pos.	1	2
52	Lutynia	Bogdańska Józefa	105		Lutynia parafia	19	210
				122	Ruda folwark	2	24
53	Wolenica	Stablewski Antoni	106		Wolenica	21	172
				123	Wygoda karczma	3	24
Razem						926	8531

787. Wsie oddzielne

Majętność	Właściciel	Numer wsi		Nazwa wsi i osady	Dymy	Ludność	
		w.	mn.				
	Miasto Krotoszyn		124	Gregorsruh pos.	1	16	
			125	Posada leś. Miejska	1	1	
			126	Cegielnia miejska	1	4	
			127	Strzelecki folwark	1	19	
			128	Forssal pos.	1	7	
			129	Skibiński folwark	1	11	
			130	Frankiewicz folwark	1	13	
		Miasto Koźmin		131	Biały Dwór pos.	1	4
Razem						8	75

788. Zebranie miast i wsi

Lp.	Miasto	Dymy	Ludność
1	Krotoszyn	653	6266
2	Koźmin	362	3439
3	Zduny	672	3144
4	Kobylin	261	2226
5	Borek	202	1750
6	Pogorzela	168	1326
7	Dobrzyca	122	937
Razem		2440	18988
Wsie			
8	W pierwszym okręgu	1304	11330
9	W drugim okręgu	880	8424
10	W trzecim okręgu	625	5633
11	W czwartym okręgu	926	8531
12	Oddzielne	8	75
Razem		3743	33993
Razem miasta i wsie		6183	52981

789. W liczbie 237 wsi i osad powiatu krotoszyńskiego (art. 782) znajduje się:

Lp.	Wsie i osady	Większe (ponad 100)	Mniejsze (poniżej 100)

		mieszkańców)	mieszkańców)
1	Wsie obejmujące ludności 100 głów i więcej	94	
2	Wsie z mniejszą ludnością		17
3	Folwarki	1	35
4	Kolonie	5	6
5	Wsie „holendrów” tzw. oledry	6	
6	Posad leśnych i innych		61
7	Karczem		7
8	Młynów i zakładów, tj. cegielni 3, potaszarni 1, młyn 1		5
9	Razem	106	131

Test w wersji elektronicznej przygotował Rafał Witkowski